

WELZIJN IN DIENST VAN VEILIGHEID?

DIRK GELDOP¹

'De welzijnssector moet dringend werk maken van een meer offensieve visie op leefbare (en dus ook veilige) buurten en gemeenschappen. Die complementaire visie is broodnodig als tegengewicht voor het eenzijdig veiligheids- en overlastopbod.'

ONVEILIGHEID BOEKT SUCCES

Het onveiligheidsthema is niet meer uit de actualiteit weg te branden. Hoe groeide onveiligheid uit tot één van de prioritaire thema's op onze maatschappelijke en politieke agenda? Het antwoord lijkt simpel: door de stijging van de (zichtbare) criminaliteit. De realiteit is evenwel complexer. Naast objectieve veranderingen in onze maatschappij bepaalt ook de manier van denken waarom we zwaarder gaan tillen aan problemen zoals veiligheid en minder zwaar aan andere, zoals armoede of milieuvervuiling.

De risico's van een veiligheidsstaat

Op het einde van de 20e eeuw kennen we de overgang van de industriële maatschappij naar een risicomaatschappij, stelt Ulrich Beck (1986). De sociale strijd verschuift van een verdelingsstrijd om de rijkdom naar een strijd die ook draait om de verdeling van de risico's. Het gaat daarbij om sociaal-economische, ecologische, individualiserings- en tijdsrisico's (Geldof, 2002). De snelle veranderingen en de eenzijdige economische globalisering maken mensen onzeker. Maar ook veiligheidsrisico's winnen de laatste jaren aan belang. De Nederlandse criminoloog Hans Boutellier (2005) noemt het streven naar veiligheid een logische politieke vertaling in een samenleving waar de beheersing van risico's centraal staat. Som-

migen spreken van de overgang van een risicomaatschappij naar een veiligheidsstaat, waar de individuele en/of georganiseerde burgers en het bedrijfsleven al hun politieke aandacht concentreren op de criminaliteit, de subjectieve en objectieve onveiligheidsgevoelens en de overlast (Cools, 2002). Dat alles is misschien wat kort door de bocht, maar we merken een toenemend belang van veiligheidsvragen op twee niveaus.

De terreuraanslagen van 11 september 2001 zorgden internationaal voor een opstoot van onveiligheidsgevoelens. Samen met de aanslagen in Madrid en Londen wakkerde dit niet alleen de angst voor terreur aan, maar ook de angst voor islamfundamentalisme. Onder impuls van extreem-rechts groeide ook de angst voor islamieten. De polarisatie en het wantrouwen verbeteren noch het samenlevingsklimaat noch het vertrouwen in de stedelijke buurten waar vele allochtonen wonen.

Die internationale ontwikkelingen kwamen bovenop de klachten van heel wat Vlamingen over toegenomen onveiligheid in de eigen straat, buurt en wijk. Vooral in achtergestelde stadswijken voel(d)en (blanke) bewoners zich sinds de jaren '80 in de steek gelaten door de overheid. Die kon de straatcriminaliteit, woninginbraken en vandalisme voor hen onvoldoende voorkomen. De straatcriminaliteit en de onveiligheidsgevoelens worden direct gelinkt met allochtone jongeren. Daarnaast kennen steden vandaag ook Oost-Europese bendes, in het jargon 'de rondtrekkende dadergroepen' genoemd.

Monopolie van extreem-rechts

Politiek was het veiligheidsthema (te) lang het monopolie van (extreem)rechts. De criminaliteit en de subjectieve gevoelens van onveiligheid waren samen met de sociale achterstelling en de samenlevingsproblemen in de steden een ideale voedingsbodem voor extreemrechts. Ononderbroken bespeelt het Vlaams Blok het gevoel van maatschappelijke kwetsbaarheid en vervangt die kwetsbaarheid meteen door een (gevoel van) onveiligheid. Men individualiseert de maatschappelijke kwetsbaarheid: het zou een gevolg zijn van een bedreiging door iemand anders en niet van een economisch en politiek systeem dat uitsluiting produceert. Mede hierdoor kreeg het veiligheidsthema een zeer belangrijke plaats in het politiek discours en geraakt maatschappelijke kwetsbaarheid in feite gecriminaliseerd: het is de schuld van allochtonen, van jongeren die rondhangen,..... (Vogels, 2004).

Ondertussen willen alle partijen investeren in een veiligheidsbeleid: men wil buurten (en kiezers) heroveren. Op zich is dat goed: een veilige samenleving waarin de overheid het monopolie op geweld heeft, is een voorwaarde voor een goed samenleven in wijken en buurten. De vraag is alleen op welke wijze men de veiligheid wil vergroten. In een poging om de reële problemen aan te pakken én om het Vlaams Belang de pas af te snijden, zien we vandaag op alle politieke niveaus een veiligheidsopbod. Het doel heiligt steeds meer middelen. Het is de hoogste tijd voor een evaluatie van die sterk gestegen veiligheidsbudgetten. Waarbij het debat ook moet gaan over de gehanteerde methodieken, de beperktheid van het heersende veiligheidsdiscours, de burgerlijke vrijheden en de verhouding tot het sociaal beleid en het welzijnsbeleid. Want op alle niveaus zien we ook een sterke stijging van de politiebudgetten. Niet alleen de fusie tot een eenheidspolitie maar ook de beleidsinspanningen voor meer (zichtbaar) blauw op straat zijn daarvoor een verklaring. Vaak pleit men voor wijkgerichte politiewerking, voor ‘community policing’ en andere varianten op leuze ‘de politie uw vriend’. In de praktijk primeert vaak het zichtbare en harde optreden en rukt het repressiedenken op. We krijgen een te eenzijdige invulling van het veiligheidsbegrip, dat dreigt te worden bezet door het discours van de repressie, besluit de Nederlandse criminoloog Hans Boutellier (2005).

Overlast alom

Problematisch is dat het daarbij al lang niet meer alleen gaat om het bestrijden van reële criminaliteit. In het opbod rond veiligheid gaat het nu ook om het bestrijden van gedragingen die wettelijk perfect toegelaten zijn (zoals rondhangen), maar die sommige mensen als bedreigend of als overlast gingen aanvoelen. Van strikte bestrijding van onveiligheid is de focus verruimd naar het bestrijden van ‘overlast’. Met dit vage en rekbare begrip staat de deur wijd open voor een steeds grotere disciplinerende van alle groepen in de samenleving van wie het uiterlijk en het gedrag afwijkt van de middenklassenorm. ‘Les classes dangereuses’ van Durkheim in een 21e eeuwse versie.

Nogal wat politici – en niet meer alleen ter rechterzijde – voeden verder de illusie van een overlastvrije stad ondertussen, ondermeer met pleidooien voor zero-tolerantie of voor gewapend bestuur. De burger reageert als consument en kijkt of de beloften worden waargemaakt. In plaats van een positief streven naar meer leefbaarheid – inclusief het omgaan met en beheersen van conflicten – over-

heerst de negatieve invalshoek van het bestrijden van overlast. Het resultaat is dat onveiligheid nu zeer hoog scoort op de maatschappelijke en op de politieke agenda. Het veiligheidsthema is alom aanwezig. Het weegt soms zwaarder dan de (criminele) gebeurtenissen zelf (Boutellier, 2005). Het gaat klaarblijkelijk om ‘meer dan veilig’. En dat blijft niet zonder effect op de belerende sectoren.

DE NACHTWAKERSTAD

Het veiligheidsbeleid wordt niet alleen federaal bepaald met politiehervormingen of speciale acties tegen het fundamentalisme. Er is een tendens tot privatisering (Ponsaers & Snacken, 2002) en tot decentralisering van dat hardere beleid. Steden en gemeenten krijgen meer bevoegdheden en verantwoordelijkheden. Lokale bestuurders staan het dichtst bij de lokale bevolking. De roep naar meer blauw op straat klinkt voor hen dus het luidst. Het heersende opbod in het veiligheidsbeleid speelt zich in belangrijke mate af binnen deze nieuwe bevoegdheden.

Straffe(nde) steden

De groeiende lokale aandacht voor veiligheid kende verschillende impulsen. De opeenvolgende veiligheids- en samenlevingscontracten gaven extra middelen voor de lokale besturen, die men deels in politiewerking investeerde, maar waarmee steden ook straathoekwerk, drughulpverlening of preventieprojecten financierden. De politiehervorming en de vorming van de lokale politiezones zorgden voor een hernieuwde beleidsaandacht. Cruciaal was de invoering van de Gemeentelijke Administratieve Sancties (GAS) in 2005. Vooral de steden waren zelf vragende partij om een aantal overtredingen uit de strafrechtelijke sfeer te halen. Processen-verbaal voor bijvoorbeeld sluikeftorten werden te vaak geseponeerd door het parket waardoor men onvoldoende instrumenten had voor een handhavingsbeleid. Maar het bleef niet bij het bestrijden van sluikeftorten met de gemeentelijke administratieve sancties.

Verschillende steden, waaronder Antwerpen, gingen expliciet de grenzen van de wet verkennen. Eén van de meest omstreden maatregelen was de invoering van een straatverbod in de politiecodex van Antwerpen (later gevolgd door o.m. Boom). Bedoeld als wapen tegen tippelprostitutie van heroïnehoertjes in de Antwerpse Atheneumbuurt, werd het een algemene maatregel die iedereen kan treffen

die herhaaldelijk zware overlast veroorzaakt op eenzelfde plek. Het is niet de intentie van dit stadsbestuur om de maatregel ruim toe te passen. Maar toch kan de uitvoerende macht nu bij overlast één van de fundamentele burgerlijke vrijheden, met name het gebruik van de publieke ruimte, aan mensen ontnemen. In de drugshulpverlening en in de dak- en thuislozensector bekijkt men zoiets (terecht) met veel argwaan.

Lokaal opbod

Er zijn nog andere voorbeelden. De stad Mechelen wil overlastboetes voor ouders invoeren. In het Antwerpse 'stadsplan Veilig' voorziet men net als in Amsterdam (Engbersen, 2005) huis-aan-huis-bezoeken. Het rechts-populistische opbod van de liberale veiligheidsschepen Grootjans praat de sociale doelstelling de vernieling in door steeds opnieuw te herhalen dat het om huis-aan-huis-controles zou gaan om illegalen op te sporen. Uiteindelijk moest de Privacycommissie de schepen terugfluiten: de vermenging van een veiligheidsdoel met een sociaal doel is niet legitiem. Het moeten opnieuw sociaal geïnspireerde bezoeken worden waarbij men actief welzijnsnoden opspoort en geen mensen zonder papieren. De lijn tussen illegalenjacht en vindplaatsgerichte hulpverlening blijft echter flinterdun. Met een schepen die met een gewapend bestuur voortdurend harde resultaten wil in termen van het 'opkuisen' van de wijk, moet de deontologie van de sociale werkers die de huisbezoeken afleggen wel erg sterk zijn. Deze deontologie is cruciaal om zich niet in te laten schakelen als toeleverancier voor de Dienst Vreemdelingenzaken maar wel als toeleider voor het OCMW, de dienst integratie of andere sociale instanties.

Zeker wanneer het om mensen zonder een wettelijke verblijfstitel gaat is repressie niet ver af. Controleurs van De Lijn die (terecht) controles uitvoeren op zwartrijders op tram en bus krijgen eerst gezelschap van politie en dan van de Dienst Vreemdelingenzaken. Vervolgens worden de controlepunten alsmaar duidelijker gekozen in stadsbuurten met veel mensen zonder papieren. Controles op zwartrijden groeien zo uit tot een dekmantel voor controles op verblijfspapieren. In het politieke opbod doet minister Dewael tegelijk de weinig liberale uitspraak dat hulpverlening aan illegalen strafbaar is. Na een storm van verontwaardiging van vluchtelingenorganisaties én kerken volgde enige nuancering: de wet voorziet de mogelijkheid tot humanitaire bijstand aan mensen, ook als ze geen papieren hebben. Deze uitschuiver is typerend voor een forser beleid dat de grenzen wil

sluiten. Die grijze zone in de wetgeving moet er uit. Vluchtelingenorganisaties en kerken riepen daarom op tot een actie voor ‘humanitaire amnestie’. Maar we vrezen dat in een verkiezingsjaar het opbod over de aanpak van criminaliteit, onveiligheidsgevoelens en overlast verder zal gaan. Men zou zich eind 2006 in bestuursakkoorden wel ’s verregaand kunnen engageren voor een sterker veiligheidsapparaat. Eddy Boutmans (2005) noemde steden al nieuwe nachtwakers die het lokaal sociaal beleid dreigen te verdringen.

VEILIGHEID DOOR WELZIJNSWERK

De groeiende dominantie van het veiligheidsdiscours werkt ook meer en meer door in het welzijnswerk. Het bestrijden van onveiligheid(sgevoelens) en het voorkomen van overlast is de afgelopen jaren ook een min of meer uitgesproken taak geworden van (delen van) zorg en welzijnswerk. Dit uit zich op vele manieren. We geven enkele voorbeelden.

Nieuwe werkvormen

Naast een restrictiever strafrecht groeien ook socialer geïnspireerde experimenten van herstelgerichte benaderingen (zie Kunneman, 2005). In de jeugdhulpverlening worden initiatieven genomen in de open ruimte tussen een ‘strikt’ sociaal werk van sociale sectoren en een ‘strikt’ repressief werken vanuit het justitiële apparaat. Het gaat om gemengde herintegratieprojecten, alternatieve straffen, coaching, ... Men vindt zelfs buurtvaders uit om als al dan niet ondersteunde vrijwilligers hun kinderen en andere allochtone jongeren op het rechte pad te houden. Zo verschuiven ook de doelstellingen. Voorkomen en bestrijden van overlast wordt een expliciete doelstelling waarop men welzijnsorganisaties en -projecten aanspreekt én afrekent. Ook de inplanting van sociale voorzieningen gaat gevoelig liggen. Soms wil men organisaties met zachte dwang laten verhuizen omdat men de doelgroep uit een buurt wil krijgen. Ik verwijs naar de verplichte verhuis van drughulpverlening van Free Clinic te Antwerpen uit de buurt rond het De Coninckplein.

Ook de financieringsbronnen diversifiëren. Steeds meer welzijnsprojecten worden (mee) gefinancierd vanuit veiligheidsbudgetten. Eén van de oudste voorbeelden daarvan is het straathoekwerk. Dat werd onlangs door de premier in de bloemetjes werd gezet, dat wijst er op dat de legitimiteit van heel wat sociale

projecten in toenemende mate mee bepaald wordt door hun effectiviteit in het bestrijden van onveiligheid en overlast. Dat geldt voor het straathoekwerk en de drugshulpverlening, maar minder uitgesproken ook voor het opbouwwerk, voor de integratiesector en voor delen van het algemeen welzijnswerk en het jeugd(welzijns)werk. Ook het debat over het nieuwe jeugdrecht en de oprichting van nieuwe instellingen zoals Everberg illustreren een verschuivend discours en beleid. De vraag is in welke mate deze ‘gewapende zorg’ een probleem is en hoe de sociale sector met de wijzigende omgeving en met deze wijzigende vragen en verwachtingen omgaat.

Bestuurlijke heroveringstocht

Er is een nieuw bestuurlijk veiligheidsparadigma dat het welzijnswerk niet ongemoeid laat (Boutellier, 2005). De staat grijpt niet meer (alleen of in de eerste plaats) achteraf in met een strafrechtelijke handhaving van orde en gezag. Alles staat nu in het teken van anticipatie of van het voorkomen van (veiligheids)risico’s. Het normatieve wint aan belang, inclusief uitspraken over wat mensen wel en niet horen te doen in een ‘normale’ samenleving. Dat gebeurt met een appèl op een breder veld aan actoren vanuit een bestuurlijke netwerkcultuur. Ook de sociale sector wordt hier in toenemende mate bij betrokken en ingeschakeld (Goris, 2001). Men sluit volgens Boutellier ‘monsterverbonden tussen zachte sociale krachten en harde overheidsmaatregelen met alle risico’s, dilemma’s en afwegingen van dien. Maar het biedt ook de mogelijkheid om meer rolvast op te treden.’ Die verschuiving van aanpak en paradigma is trouwens geen Vlaams verschijnsel. In Engeland werden onder de neoliberale socialist Tony Blair ‘Anti social behaviour orders’ (ASBO’s) uitgevaardigd. In Nederlandse steden zoals Rotterdam en Amsterdam is er een gelijkaardige paradigmawissel in het sociaal beleid die door Engbersen (2005) een ‘sociale herovering’ genoemd wordt.

Deze aanpak is illustratief en inspireerde ook het Antwerpse ‘Stadsplan Veilig’. ‘Sociale herovering staat hier voor sociale en fysieke interventies gericht op het vergroten van de leefbaarheid en veiligheid in de publieke ruimte, het realiseren van een meer evenwichtige samenlevingsopbouw en het formuleren van gemeenschappelijke competenties en gedragsregels om het alledaagse verkeer tussen bewoners te bevorderen.’ De herovering is gericht op buurten waarin de leefbaarheid en sociale samenhang ‘een kritische grens hebben overschreden en waarin het gangbare beleid te weinig successen boekt’. Daarbij spelen zowel objectieerbare

zaken een rol (veiligheidscijfers, uitkeringstrekkers, verdwijnen van winkels, ...) als subjectieve zaken (incidenten of het vermogen van bewoners en bestuurders om wijkproblemen op de politieke agenda te krijgen). Hulpverleners krijgen er slechts een bescheiden plaats in toebedeeld. De eigenlijke actoren zijn de veiligheids- en justitiefunctionarissen, de buurt- en wijkfunctionarissen, interventieteams, maar ook huisvestingsmaatschappijen en projectontwikkelaars. Het beleidsaccent ligt op veiligheid. En deze 'wisseling van de wacht' is dus een impliciete kritiek op sociaal werk. Dat zou niet effectief zijn om een leefbare omgeving te scheppen, aldus Engbersen (2005).

Van preventie naar prepressie

De 'sociale herovering' gaat gepaard met een meer 'indringende interventie'. Die aanpak is repressief, normerend en schuwt geen interventies in de private levenssfeer van mensen. Dit wordt zichtbaar in het veiligheids- en integratiebeleid. Een Rotterdams voorbeeld van repressieve aanpak zijn de integrale controleacties (o.m. preventief fouilleren) bij de 'hotspotbenadering'. Daarbij gaat het om het bestrijden van illegale kamerverhuur, dealpanden, hennepkwekerijen en illegale seksinrichtingen. Een Amsterdams voorbeeld is de aanpak van een harde kern van criminele jongeren door criminele jongeren langdurig 'van de straat te halen' of 'weg te zetten' in justitiële inrichtingen of in resocialisatiecentra. De gemeente Amsterdam heeft vaste plaatsen in resocialisatiecentra gehuurd, waar men criminele jongeren voor een jaar naar toe kan sturen (Engbersen 2005).

De Amsterdamse en Rotterdamse benadering mikt op een integrale, samenhangende aanpak. In het verleden impliceerde dat een extra vergaderniveau. Nu ontwikkelt men projecten waarbij men daadwerkelijk samenwerkt. Interdisciplinair samengestelde interventieteams pakken de onderkant van de woningmarkt aan. Steden werken samen met woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars om in achterstandswijken met publiek-private samenwerkingsconstructies grootscheepse herstructureringsprojecten in de volkshuisvesting te realiseren (Engbersen e.a., 2005: 20). En typerend is dat men daarbij niet alleen meer spreekt van preventie, maar ronduit van pre-pressie als aanvulling op repressie. Prepressie is ingrijpen voordat zaken fout gaan (Engbersen, 2005). De context en de finaliteit verschillen maar de vraag is toch of zich ook in het welzijnswerk zelf geen parallelle ontwikkeling voordoet met de aanklampende hulp en de hardnekkiger bemoeizorg.

Risico's én kansen ?

Hoe dan ook, zowel de ontwikkelingen in ons land als de buitenlandse evoluties maken duidelijk dat de druk vanuit het veiligheidsparadigma op belangrijke delen van de sociale sector zal toenemen. Deze druk is vooral voelbaar in werkvormen die zich richten op groepen met (mogelijk) afwijkend gedrag en op werkvormen die actief zijn in achtergestelde buurten. Mieke Vogels (2004) waarschuwde al in scherpe bewoordingen dat welzijn ondergeschikt dreigt te worden aan veiligheid wanneer alles gebeurt in functie van de criminaliteitsbestrijding, wanneer men verloederde buurten saneert om de veiligheid te verhogen en niet om de kwaliteit van leven van de wijkbewoners te vergroten, wanneer opvang voor jongeren vandalisme en druggebruik moet voorkomen en niet in de eerste plaats de sociale netwerken van die jongeren te versterken. Of wanneer premiers de straathoekwerkers positief prijzen omdat ze overlast hebben teruggedrongen en niet omdat ze daklozen een beter bestaan hebben gegarandeerd.

Een positieve welzijnsbenadering zou sneller dan verwacht omgebogen kunnen worden tot een problematiserende criminele politiek. Vooral de sociale projecten die een veiligheidsverhogend effect kunnen hebben voor de bange burger worden dan als subsidieerbare voorzieningen weerhouden. Zo wordt de vraag weer pertinent hoe het welzijnswerk reageert op deze verschuiving van een welzijns- naar een veiligheidsparadigma. Hoe gaan sociale werkers de komende jaren om met deze risico's? En waar ligt de maatschappelijke verantwoordelijkheid en misschien ook de kansen?

HET WELZIJNSWERK UITGEDAAGD

Als reactie op het oprukkende veiligheidsdiscours heeft de welzijnssector de voorbije jaren vanuit haar eigen finaliteit, professionaliteit en methodiek al geregeld haar werkwijze afgebakend en beschermd. Men wilde vermijden dat welzijnswerk zou degraderen tot één van de instrumenten om meer veiligheid te krijgen of om overlast te bestrijden. Tegenover eenzijdige verwachtingen vanuit het veiligheidsdiscours plaatste men het perspectief van de sociaal zwakkere of van de cliënt, vertrekkend vanuit sociale grondrechten of vanuit een 'empowerende' benadering. De vertrouwelijkheid van gegevens en de deontologie van de hulpverleners waren garanties om de autonomie van de welzijnsbenadering te vrijwaren.

Welzijnswerk in het defensief?

Deze reactie is terecht maar blijft me maatschappelijk te defensief. Publieke veiligheid en sociale bescherming zijn geen gescheiden sferen, zo luidt de terechte kritiek op een eenzijdige veiligheidsaanpak (zie Castel, 2003; Geldof, 2004). Maar omgekeerd heeft de welzijnssector wel een (beperkte) rol te spelen inzake veiligheid. De vraag is alleen: welke rol? De focus van het sociaal werk ligt vandaag té eenzijdig op het verdedigen van het perspectief en het belang van de individuele cliënt. Het effect van een aantal werkvormen op de buurt en op de ruimere samenleving komt daarbij te weinig aan bod. Zo dreigt de legitimiteit van dat welzijnswerk in de verdrukking te raken tegenover een trendy veiligheidsdiscours dat buurten wil heroveren of zelfs opkuisen. Dat pretendeert de andere bewoners een perspectief te bieden op leefbaarheid, al dan niet op basis van sociale verdringing van diegenen die problemen veroorzaken.

Ook de onvoldoende afstemming tussen verschillende werkvormen en de publiek onvoldoende gekende of gedragen doelstellingen kunnen de legitimiteit bedreigen. Wanneer ondanks de aanwezigheid van diverse buurtwerkers, opbouwwerkers, straathoekwerkers, jongerencoaches en hulpverleners een pleintje toch een bron van reële samenlevingsconflicten blijft, dan kan dat zich tegen de politiek verantwoordelijken keren, maar ook tegen de vele professionals en hun organisaties die in deze buurten opereren. Hetzelfde geldt wanneer (bijna) onder het oog van de professionals weer dezelfde jongeren een buurtfeestje vergallen voor de andere bewoners.

Een offensief voor leefbare buurten

Een aantal werkvormen moeten naast hun cliënt- of doelgroepsperspectief ook het buurtperspectief (opnieuw) ontwikkelen. Doen ze dat niet, dan dreigt de buurtagenda steeds meer een eenzijdige veiligheids- en overlastagenda te worden. Het welzijnswerk moet dus dringend werk maken van een meer offensieve visie op leefbare (en dus ook veilige) buurten en gemeenschappen. Dit is nodig als aanvulling op en tegengewicht voor het eenzijdig veiligheids- en overlastopbod. We hebben meer dan ooit nood aan een socialer beeld van een veilige samenleving of van warme wijken, aan perspectieven op betrokkenheid van mensen op hun wijk en/of op elkaar (zie Geldof, 2006). Een hernieuwde welzijnsvisie op de stad of op wijken moet de problemen van onveiligheid, overlast en criminaliteit (h)erkennen en mee benoemen. Ze moet tegelijkertijd werkbare, structurele en sociale alternatieven

aanreiken voor een doorgeslagen veiligheidsdenken. Enkel vanuit een versterking van die visie en competentie kan de sector een grotere rol spelen in de beleidsnetwerken en zo tot een meer wenselijke en complementaire mix komen van een sociale en veiligheidsaanpak.

Diverse werkvormen moeten daarbij de vragen naar hun rol en naar de finaliteit van hun werk scherper afbakenen, zowel ten aanzien van de groepen waarmee ze werken als ten aanzien van de buurt en van de samenleving. Een herkenbaar en door de buitenwereld gedragen kader voor preventie kan dat ondersteunen. Dat het Pluralistisch Overleg Welzijnswerk als intersectoraal steunpunt binnen de context van welzijn en gezondheid investeert in de opbouw en implementatie van een dergelijk kader, is dan ook een stap in de goede richting (zie Goris e.a., 2003). Vanuit een sociaal discours en vanuit de eigen professionaliteit van het sociaal werk moet men een sterkere eigen invulling trachten te geven van de spanning tussen welzijn bevorderen of (mee) overlast voorkomen en bestrijden. Die invulling moet niet alleen intern zijn, maar ook publiek mee een evenwichtiger debat op gang brengen.

Bedoelde neveneffecten

Voor veel welzijnswerk kan en moet het bestrijden van overlast een 'bedoeld neveneffect' worden. Gezien de eigen finaliteit kan overlastbestrijding in de meeste werkvormen geen hoofddoelstelling zijn. Maar het moet wel – en misschien meer dan vandaag – een bedoeld neveneffect zijn, verwerkt in de doelstellingen, werking en evaluatie. Zoals uitvoerig blijkt uit een andere bijdrage in dit nummer, heeft het straathoekwerk deze explicitering herhaaldelijk - en met succes – vanuit haar eigen professionaliteit scherp moeten stellen tegenover het veiligheidsdiscours. Ook de samenlevingsopbouw of het integratiewerk kunnen daar ook beter werk van maken. Naast een uitklaring van de doelstellingen dwingt het veiligheidsparadigma ook tot verduidelijking van de gehanteerde methodieken. Wanneer lokale besturen de grenzen van de regelgeving verkennen, plaatst dit maatschappelijk werkers en organisaties voor scherpe dilemma's en keuzen. Gaat het OCMW mee op huis-aan-huis-bezoeken? Wat is dan de rol van de maatschappelijk werker daarin? Hoe ver gaat de bescherming van de privacy van de cliënt? Dergelijke vragen vereisen een versterking van de professionaliteit en van de beroepsethiek van het sociaal werk tegenover andere logica's.

Ten slotte vereist het een uitklaring van rollen. Vanuit het nieuwe veiligheidsparadigma groeien samenwerkingsverbanden die meer zichtbare resultaten geven in probleebuurtten. Om deze legitieme doelstelling waar te maken, doen stadsbesturen ook beroep op welzijnsorganisaties. Het wederzijdse wantrouwen tussen mensen die werken in veiligheidssettings en mensen uit de welzijnssector is soms groot. Vanuit duidelijke, maar niet verstarde rolinvullingen kan een beter taakverdeling groeien zonder de eigen finaliteit en methodiek te laten schieten (Goris, 2001). Ten gronde blijft het de vraag hoe we het veiligheidsbegrip kunnen verruimen en sociaal verankeren. De vraag naar leefbare en veilige buurten waar de samenlevingsproblemen beter beheersbaar zijn dan vandaag is maatschappelijk natuurlijk legitiem. Het antwoord van de welzijnssector is onvoldoende uitgewerkt. Zo overheerst een té eenzijdige invulling vanuit het nieuwe veiligheidsparadigma en schuift men onhaalbare veiligheidsutopieën naar voor. Hoog tijd dus om vanuit sociale hoek een offensief en positief beeld van leefbare wijken te versterken dat niet alleen de inwoners kan overtuigen van zijn kracht en efficiëntie maar ook de lokale beleidsmakers.

Met de gemeenteraadsverkiezingen voor de boeg is de tijd rijp om mee vorm te geven aan een lokaal sociaal beleid dat veiligheids- en sociale paradigma's in evenwicht brengt. Afstemming is de complementariteit ontdekken van mekaars doelstellingen.

Dirk Geldof is socioloog. Hij werkt momenteel op de Politieke Cel van Groen! en is fractieleider in de Antwerpse gemeenteraad.

Reacties zijn welkom op Dirk.Geldof@groen.be.

¹ *Met dank aan Wouter De Vriendt, Peter Goris, Mieke Vogels en Kristel Driessens voor hun kritieken en reacties op eerdere versies.*

Bibliografie

Beck, Ulrich (1986), Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne. Frankfurt am Main,

Suhkamp.

Boutellier, Hans (2005), Meer dan veilig. Over bestuur, bescherming en burgerschap. Den Haag, Boom

Juridische Uitgevers.

Boutmans, Eddy (2005), 'De stad als nieuwe nachtwaker? Antwerpen staat niet alleen', Oikos, nr. 35,

p. 36-47.

- Castel Robert (2003), *L'insécurité sociale. Qu'est-ce qu'être protégé?* Editions du Seuil.
- Cools, Marc (2002), *De onderstromen in de private veiligheidszorg*, *Panopticon*, jrg. 23, nr. 2, 134-155.
- Geldof, Dirk (2002), *Niet meer maar beter. Over zelfbeperking in de risicomaatschappij*. Leuven, Acco.
- Geldof, Dirk (2004), *Onzekerheid en sociale bescherming. Een bespreking van een boeiend essay van Robert Castel*, *Alert*, jrg. 30, nr. 2, 29-39.
- Geldof, Dirk (2006), *Kiezen voor betrokkenheid. Burgers maken de democratie mee*, *Oikos*, nr 36 (te verschijnen).
- Engbersen, Godfried, Snel, Eric & Welterede, Afke (2005), *Sociale herovering in Amsterdam en Rotterdam. Eén verhaal over twee wijken*. Den Haag, WRR (downloadbaar op www.wrr.nl).
- Goris, Peter (2001), *'Criminaliteit en onveiligheid in woonbuurten'*, *Alert*, nr.2, 60-72.
- Goris, Peter, Burssens, Dieter, Melis, B., Van Gils, J., Vettenburg, Nicole en Verdonck, Dries (2003). *'Preventie: de mist klaart stilaan op...'*, *Alert*, 4, 34-47.
- Kunneman, Harry (2005), *'Criminaliteit, veiligheid en modus-drie leeprocessen'*, in: Kunneman, Harry, *Voorbij het dikke-ik. Bouwstenen voor een kritisch humanisme*. Amsterdam, Humanistics University Press/SWP, 171-198.
- Ponsaers, Paul & Snacken, Sonja, (2002), *'Privatisering en nachtwakersstaat'*, *Panopticon*, jrg. 23, nr. 2, p. 97-101.
- Vogels, Mieke (2004), *Veiligheid en welzijn: botsend beleid? Schoenmaker, blijf bij uw leest. Referaat op de kick-off van de postacademische vormingscyclus VUB: 'Veiligheid als maatschappelijk gegeven'*, 30 september 2004.